Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки

KSE Kyiv School of Economics

Бюджетний барометр – серпень 2023

Що вийшло?

1. План[1] доходів загального фонду держбюджету було виконано у повному обсязі – надійшло 124,7 млрд грн.
2. Дефіцит бюджету залишається на нижчому, ніж очікувалось, рівні. У серпні він становив **130,7 млрд грн** (за загальним фондом – **122,2 млрд грн**), що в **1,3 рази менше** планового показника – **154,2 млрд грн**).
3. Уряд продовжує фінансувати не лише захищені статті видатків, але й програми, пов'язані з підтримкою бізнесу та відновленням.

Що не вийшло?

- Податкові надходження, що адмініструються Державною митною службою, вкотре не досягли планових показників – у серпні розпис виконано на 95,3%. Це пов'язано, зокрема, із сильнішою гривнею, ніж закладали в показники держбюджету.
- Не вдалося виконати план з деяких податків. У серпні меншими, ніж очікувалося, були надходження внутрішнього та "імпортного" ПДВ, ПДФО та рентної плати.
- Вперше від початку 2023 року в серпні до державного бюджету не надходили гранти.

Що далі?

1. У вересні Уряд подасть проект Держбюджету-2024 до Парламенту. Очікується, що різниця між доходами та видатками бюджету залишатиметься на приблизно аналогічному до поточного року рівні, тому за оцінкою Мінфіну фінансова допомога Україні в наступному році повинна становити не менше **42 млрд дол. США**.
2. Зростає кількість фізичних осіб-підприємців (ФОПів), що може бути однією з ознак повільного, але стійкого відновлення економіки. У серпні було зареєстровано 30,8 тис. ФОПів, а загалом на початок вересня 2023 року в Україні веде діяльність 2,1 млн ФОПів (для порівняння: на кінець 2021 року було 1,996 млн ФОПів). Втім, це може також свідчити про розмивання податкової бази та впливати на зменшення ПДФО, військового збору та ЄСВ.
3. У серпні завершився другий раунд консультацій з делегацією Європейського Союзу щодо спільної роботи над Планом для України, передбаченим програмою Ukraine Facility на 2024-2027 роки. Програма Ukraine Facility стане фундаментом для відновлення та європейської інтеграції України, забезпечить трансформацію держави, реалізацію економічних реформ та стимулювання розвитку пріоритетних секторів. Нею **передбачене фінансування обсягом 50 млрд євро, 39 млрд євро (за планом Єврокомісії) з яких спрямують на підтримку держбюджету.**

Ключові ризики:

- **Недофінансування оборонних видатків.** З огляду на продовження війни залишається потреба у значних додаткових видатках до кінця року, оскільки згідно з розписом Міністерства фінансів видатки були заплановані на рівні 180-190 млрд грн для жовтня-листопада та 146 млрд для грудня. Такі показники є суттєво нижчими від середньомісячних протягом року (250 млрд грн). Більше того, це зниження відбувається за рахунок зменшення видатків на Міноборони (у жовтні 62 млрд грн, в листопаді 26 млрд грн, в грудні 24 млрд грн), скорочення потреб за якими не очікується. З огляду на те, що в середньому щомісячні показники фінансування Міноборони залишаються на рівні 110 млрд грн, варто очікувати зміни до держбюджету, які Комітет з питань бюджету вже планує в розмірі 300 млрд грн *(середній ризик)*.
- **Зниження ритмічності міжнародної підтримки через недотримання зобов'язань Україною.** Фінальна редакція Закону 3219 (законопроект 8401) про повернення довоєнної системи оподаткування в частині повернення податкових перевірок не відповідає погодженим з МВФ термінам (структурний маяк). Втім, у Парламенті вже зареєстрований новий законопроект про скасування мораторію на проведення податкових перевірок *(низький ризик)*.

Деталі:

(1) Вперше у 2023 році в серпні Україна не отримала міжнародні гранти, які зараховуються в доходи бюджету. Проте уряду вдалося повністю виконати план надходжень до загального фонду державного бюджету у 124,7 млрд грн, оскільки на цей місяць припадає сплата податку на прибуток підприємств (ПнПП). Втім, надходження за серпень на 12 млрд грн нижчі, ніж у липні, коли уряд отримав гранти в сумі 45,7 млрд грн.

Згідно з розписом Міністерства фінансів, за основними податками загальний фонд держбюджету планували поповнити на 120,1 млрд грн, а фактично надійшло 116,6 млрд грн (рис. 1).

Фактичні надходження з податку на прибуток підприємств (ПнПП) були найбільшими з початку повномасштабної війни. Вони перевищили очікувані на 28,2% і сягнули 30,9 млрд грн, що, тим не менше, нижче надходжень у серпні 2021 року (37 млрд грн). Це може свідчити про все ще складну ситуацію в економіці, хоча окремі сектори почали відновлюватись. Так, 80,1% сплаченого ПнПП припало на основних 5 видів економічної діяльності (рис. 2).

Перевиконання акцизного податку склало 20,2% (надходження до загального фонду становили 10,1 млрд грн при планових 8,4 млрд грн; ці суми не включають акцизів з пального, що спрямовується до спеціального фонду бюджету). До загального фонду також надійшло 2,8 млрд грн від податків з міжнародної торгівлі (передусім ввізного мита), що на 12,0% вище за план. Це, ймовірно, пов'язано з більшим обсягом товарів, що підлягають оподаткуванню митом, у структурі імпорту в серпні.

У серпні вперше відбулося відчутне недовиконання планових показників за 4 із 7 основних податків:

[1] Усі планові показники у бюджетному барометрі враховано згідно з розписом Держбюджету-2023 станом на 1 вересня 2023 року (розпис отримано від Мінфіну на запит)

- надходження від ПДФО не досягнули планового показника і становили 14,6 млрд грн, що на 10,4% менше від плану). Ключовою складовою надходжень від цього податку залишаються податки з грошового забезпечення військовослужбовців;
- надходження внутрішнього ПДВ склали 20,0 млрд грн, що на 16,7% нижче від плану. Імовірно, це пов'язано з нижчою інфляцією, ніж закладали в параметри бюджету. При цьому, платникам податків відшкодували 9 млрд грн ПДВ. "Імпортного" ПДВ до загального фонду держбюджету надійшло 34 млрд грн, що на 5,8% менше від розпису, що, найвірогідніше, пов'язано з сильнішою гривнею, ніж передбачалося при розробці держбюджету-2023.

(2) **У серпні касові видатки загального фонду державного бюджету становили 248,2 млрд грн або 88,7% від розпису звітного періоду**. Видатки загального фонду держбюджету у серпні планувалися на середньорічному рівні – 279,8 млрд грн. Найбільші заплановані видатки у серпні на:

- Міністерство оборони України - 127,6 млрд грн, з яких 45% - оплата праці (57,3 млрд грн).
- Міністерство соціальної політики – 36 млрд грн, з яких 22,7 млрд грн - трансферт Пенсійному фонду.
- Міністерство внутрішніх справ – 28,2 млрд грн, у першу чергу для структур підпорядкованих міністерству, а саме, 10 млрд грн передбачено на Національну гвардію, 7,3 млрд грн - на Національну поліцію, 4,3 млрд грн - на Державну прикордонну службу та ще 5 млрд грн - на ДСНС.
- Міністерство охорони здоров'я – 14 млрд грн, із яких 11,9 млрд грн - на програму державних гарантій медичного обслуговування.
- Обслуговування державного боргу – 7,4 млрд грн.

Загалом, згідно з плановими показниками у серпні на сектор оборони та безпеки мало бути спрямовано близько 55% всіх видатків, на соціальне забезпечення – 12,8% видатків, ще 11,1% на обслуговування державного боргу.

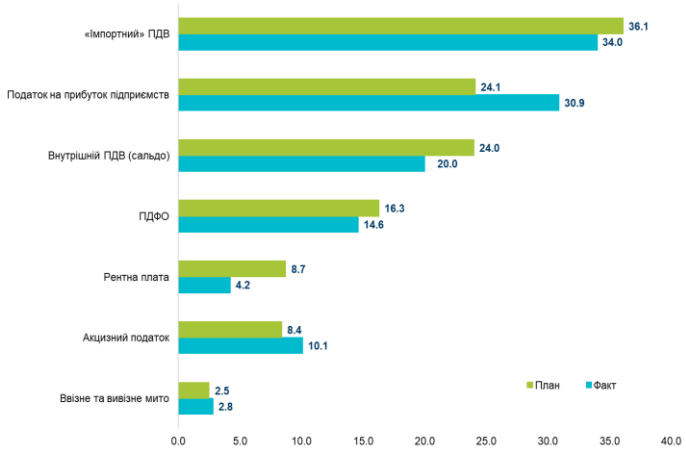
(3) Фактичний дефіцит державного бюджету у серпні становив **130,7 млрд грн**, за загальним фондом – **122,2 млрд грн**, що в **1,3 рази менше** планового показника – 154,2 млрд грн.

Загалом за перших вісім місяців 2023 року держбюджет було виконано з дефіцитом 714,6 млрд грн, за загальним фондом – 749,8, що в 1,7 рази менше, ніж передбачено розписом, – 1237,4 млрд грн. Такого показника за весь період 2023 року вдалося досягти, зокрема, і через залучення фінансової допомоги у вигляді грантів в обсязі 316,7 млрд грн (гранти не включені до плану держбюджету).

Загалом, згідно з плановими показниками у серпні на сектор оборони та безпеки мало бути спрямовано близько 55% всіх видатків, на соціальне забезпечення – 12,8% видатків, ще 11,1% на обслуговування державного боргу.

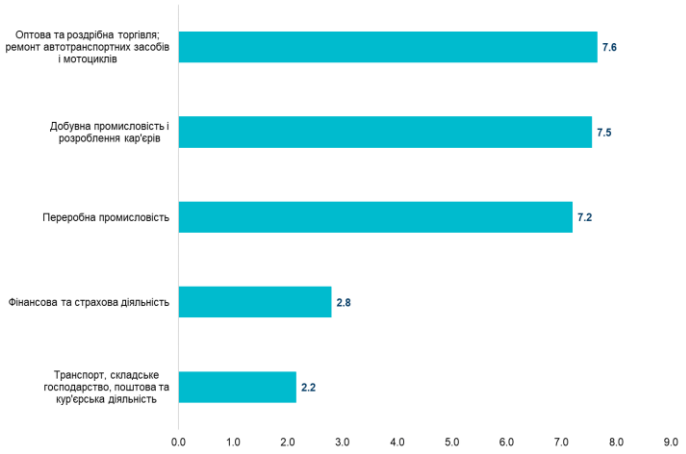
(4) У серпні до державного бюджету надійшов сьомий транш макрофінансової допомоги від ЄС у розмірі **1,5 млрд євро (60,4 млрд грн).** Ці кошти спрямовуються на фінансування соціальних та гуманітарних видатків держбюджету, зокрема на охорону здоров'я, освіту, виплату пенсій, на програми соціальної допомоги та зарплати держслужбовців.

Рис. 1. Основні податкові надходження до загального фонду державного бюджету у серпні 2023 року, млрд грн

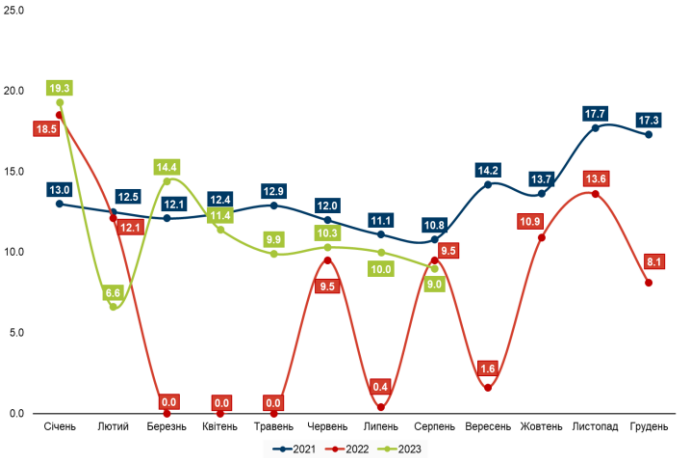

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 2. Топ-5 видів економічної діяльності за сплатою податку на прибуток підприємств у серпні 2023 року, млрд грн

Джерело: Державна податкова служба України

Рис. 3. Бюджетне відшкодування ПДВ у 2021-2023 роках, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

(5) Окрім зовнішнього фінансування у серпні Мінфін залучив **26,5 млрд грн** від розміщення ОВДП, з яких **20,5 млрд грн або 77,4%** – за бенчмарк облігаціями. Максимальний номінальний рівень дохідності за облігаціями, як і у попередніх періодах - **19,75%,** проте через зниження облікової ставки НБУ з 25% до 22% максимальна дохідність за облігаціями дещо знизилася протягом місяця - до **19,5%**. У серпні також залучено 800 млн грн (20 млн євро) від облігацій номінованих в іноземній валюті. Це лише 3% обсягу всіх залучених у серпні від ОВДП коштів, тоді як у липні така частка становила 21,2%. Причиною такого різкого падіння може бути те, що у серпні Мінфін значно менше розміщував облігації номіновані у іноземній валюті. Коштів, залучених в результаті розміщення ОВДП у січні-серпні, повністю вистачило для здійснення платежів з погашення ОВДП. При цьому **3,6 млрд грн** спрямовано на фінансування дефіциту державного бюджету. Додаткова емісія НБУ не проводилася.

(6) У серпні запозичено на **26,7 млрд грн** більше, ніж витрачено на погашення та обслуговування державного боргу України, що є одним із найнижчих показників за вісім місяців 2023 року. Причина – менший обсяг залучених пільгових позик від міжнародних партнерів (рис. 5). У серпні залучено лише **86,9 млрд грн**, тоді як у липні - **187,1 млрд грн**. На обслуговування та погашення державного боргу у серпні було витрачено **60,2 млрд грн**, з яких **73,3%** або **44,1 млрд грн** – на обслуговування та погашення внутрішнього державного боргу.

(7) Доходи місцевих бюджетів від платежів, що адмініструються Державною податковою службою, становили 41,3 млрд грн, що на 15,4% більше, ніж у серпні 2022 року. У серпні Уряд затвердив розподіл додаткової дотації за II квартал 2023 року в обсязі 1,3 млрд грн. Ці кошти спрямовано на потреби обласних бюджетів Донецької, Луганської та Херсонської областей та 113 бюджетів територіальних громад з урахуванням фактичних надходжень до місцевих бюджетів податку на доходи фізичних осіб за січень – червень 2023 року.

(8) Сукупні надходження від ЄСВ у серпні 2023 року збільшилися на 3% або на 1,1 млрд грн у порівнянні з відповідним періодом 2022 року та становили 38,2 млрд грн (рис. 6). Зростання пов'язане з поступовим відновленням економіки, вищою мінімальною заробітною платою у серпні 2023 року, ніж була у серпні 2022 року (6700 грн порівняно з 6500 грн), та вищими надходженнями з виплат військовослужбовцям.

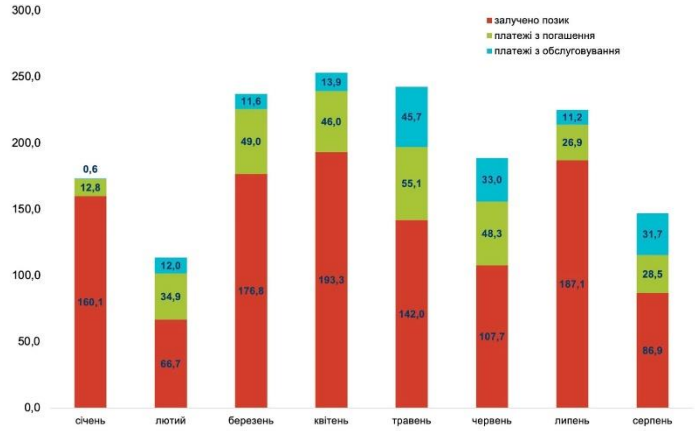
(9) Доходи Пенсійного фонду у серпні 2023 року збільшилися на 9,5% або на 5,3 млрд грн у порівнянні з аналогічним періодом минулого року до 61,0 млрд грн як через підвищення власних доходів ПФУ від ЄСВ, так і через повноваження Фонду з виплати допомог у межах соціального страхування (рис. 7). З держбюджету до Фонду на фінансування пенсійних та інших пов'язаних виплат у серпні 2023 року спрямовано 20,6 млрд грн, що на 4,6% більше минулорічного. ПФУ отримав з державного бюджету 800 млн грн для виплати субсидій та оплати пільг на житлово-комунальні послуги, а з надходжень від ЄСВ 2,2 млрд грн на виплати з соціального страхування. На фінансування пенсій у серпні спрямовано 58 млрд грн, що більше на 6,6 млрд грн або на 12,8%, ніж в аналогічному періоді минулого року. Загальні видатки ПФУ у серпні 2023 року становили 61,6 млрд грн, що більше минулорічних на 12 млрд грн або 24,2% (рис. 7).

Рис. 4. Фінансування бюджету за січень-серпень 2023 року, млрд грн

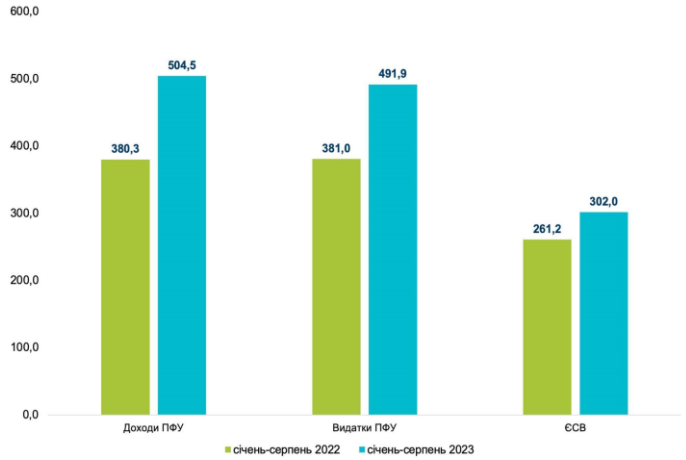

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 5. Обсяг залучених позик і витрачених коштів на погашення та обслуговування державного боргу України за січень-серпень 2023 року, млрд грн

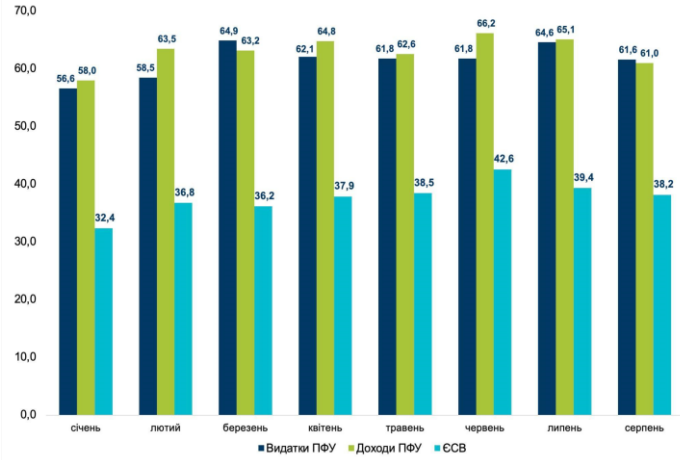

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 6. Доходи та видатки Пенсійного фонду, надходження ЄСВ у січні-серпні 2022-2023 років, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України

Рис. 7. Помісячна динаміка доходів та видатків Пенсійного фонду, надходження ЄСВ у січні-серпні 2023 року, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України

Таблиця 1. План та факт виконання державного бюджету (за загальним фондом) у 2023 році, млрд грн

Показник	січень		лютий		березень		квітень		травень		червень		липень		серпень		січень-серпень	
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт
Доходи, в т.ч.	***69,6***	***104,4***	***77,0***	***132,2***	***101,8***	***152,2***	***112,4***	***162,8***	***125,3***	***184,0***	***84,1***	***133,7***	***89,4***	***136,7***	***124,7***	***124,7***	***784,3***	***1130,7***
ПДФО	10,6	11,3	11,6	13,0	11,9	13,3	11,8	13,4	12,0	14,1	17,2	15,0	14,8	15,2	16,3	14,6	106,2	109,9
Податок на прибуток	1,4	1,2	4,1	7,4	22,1	26,2	1,5	2,3	24,7	28,5	2,9	2,3	1,3	3,2	24,1	30,9	82,1	102,0
Рентна плата за користування надрами	5,2	5,6	7,0	2,7	6,7	7,7	7,1	4,9	8,3	4,5	7,1	4,5	7,0	5,4	8,7	4,2	57,1	39,5
Акцизний податок	4,7	5,3	6,1	7,0	7,1	9,8	7,4	9,9	7,7	9,5	8,3	8,8	8,6	8,7	8,4	10,1	58,3	69,1
«Внутрішній» ПДВ (сальдо)	20,0	11,8	14,8	15,1	16,7	10,0	16,1	16,6	14,8	17,3	15,6	17,5	19,1	18,7	24,0	20,0	141,1	127,0
«Імпортний» ПДВ	22,6	24,4	26,8	27,1	31,0	29,3	27,1	25,1	27,1	27,0	27,3	28,7	30,0	30,8	36,1	34,0	228,0	226,4
Ввізне і вивізне мито	1,7	2,0	2,2	2,3	2,4	2,7	2,0	2,2	2,1	2,5	2,0	2,6	2,3	2,4	2,5	2,8	17,2	19,5
Видатки	***227,7***	***183,6***	***245,6***	***226,7***	***246,1***	***225,2***	***220,2***	***229,7***	***282,7***	***277,7***	***303,9***	***264,7***	***251,0***	***231,9***	***279,8***	***248,2***	***2057,0***	***1887,7***
Дефіцит (-) / профіцит (+)*	***-156,6***	***-78,9***	***-165,7***	***-93,2***	***-130,5***	***-72,6***	***-102,7***	***-65,6***	***-153,7***	***-91,6***	***-217,8***	***-130,8***	***-156,2***	***-94,9***	***-154,2***	***-122,2***	***-1237,4***	***-749,8***
Джерела фінансування дефіциту																		
Чисті запозичення	279,4	147,3	55,6	31,8	37,8	127,8	195,1	147,3	67,9	86,9	169,3	59,4	82,4	160,2	67,3	58,4	954,8	819,1
Запозичення	*292,5*	*160,1*	*93,3*	*66,7*	*96,3*	*176,8*	*233,2*	*193,3*	*125*	*142*	*219,7*	*107,7*	*112,9*	*187,1*	*97,1*	*86,9*	*1270,0*	*1120,6*
Погашення	*-13,1*	*-12,8*	*-37,7*	*-34,9*	*-58,5*	*-49,0*	*-38,1*	*-46,0*	*-57,1*	*-55,1*	*-50,4*	*-48,3*	*-30,5*	*-26,9*	*-29,8*	*-28,5*	*-315,2*	*-301,5*

* розмір дефіциту не дорівнює арифметичній різниці між доходами та видатками, оскільки на розмір дефіциту додатково впливає обсяг надання кредитів з державного бюджету, та їх повернення

Джерело: Міністерство фінансів України, розрахунки Центру

Таблиця 2. Помісячна динаміка фінансування державного бюджету

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень
Загальна сума запозичень, млрд грн	160,1	66,7	176,8	193,3	142	107,7	187,1	86,9
Всього запозичено, у % за січень-серпень	14,3	6,0	15,8	17,2	12,7	9,6	16,7	7,8
Від розміщення ОВДП, у % за січень- серпень	11,8	12,1	15,3	9,7	19,5	12,9	11,1	7,5
Запозичено із зовнішніх джерел, у % за січень-серпень	15,4	3,1	16,0	20,7	9,5	8,1	19,2	7,9
Платежі з погашення державного боргу, у % за січень-серпень	4,2	11,6	16,3	15,3	18,3	16,0	8,9	9,5
Платежі з обслуговування, у % за січень-серпень	0,4	7,5	7,3	8,7	28,6	20,7	7,0	19,8
Різниця між запозиченими фінансовими ресурсами і видатками на погашення та обслуговування державного боргу, млрд грн	146,7	19,8	116,2	133,4	41,2	26,4	149,0	26,7

Джерело: Міністерство фінансів України, розрахунки Центру

Таблиця 3. Основні показники фінансування державного бюджету, млрд грн

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Січень-серпень
Всього надійшло млрд грн, *у тому числі:*	160,1	66,7	176,8	193,3	142,0	107,7	187,1	86,9	1120,6
У % до плану за весь період	*54,7*	*71,5*	*183,5*	*82,9*	*113,6*	*49,0*	*165,7*	*89,5*	*88,2*
Від розміщення ОВДП, млрд грн, *у тому числі:*	41,4	42,6	53,7	34,0	68,6	45,4	39,1	26,5	351,3
У гривнях, млрд грн	*38,8*	*30,5*	*36,3*	*25,1*	*29,3*	*28,3*	*30,8*	*25,7*	*244,8*
У іноземній валюті у перерахунку в млрд грн (млн дол. США+ млн Євро)	*₴2,6 ($40,2+ €29,4)*	*₴12,1 ($268,5+ €57,5)*	*₴17,4 ($476,4)*	*₴8,9 ($242,6)*	*39,3 ($616,4+ €418)*	*17,1 ($319,7+ €136)*	*8,3 ($227,3)*	*0,8 (€20)*	*₴ 106,5 ($2191,1+ €660,9)*
Із зовнішніх джерел, млрд грн	118,7	24,1	123,1	159,3	73,4	62,3	148	60,4	769,3
Платежі з погашення державного боргу, млрд грн	12,8	34,9	49,0	46,0	55,1	48,3	26,9	28,5	301,5
У % до плану за весь період	*97,7*	*92,6*	*83,8*	*120,7*	*96,5*	*95,8*	*88,2*	*95,6*	*95,7*
Платежі з обслуговування, млрд грн	0,6	12,0	11,6	13,9	45,7	33,0	11,2	31,7	159,7
У % до плану за весь період	*28,6*	*114,3*	*78,4*	*101,5*	*90,3*	*84,0*	*151,4*	*101,9*	*94,2*

Джерело: Міністерство фінансів України, розрахунки Центру

Таблиця 4. Зовнішні джерела залучення фінансових ресурсів* за січень-серпень 2023 року

Джерела	Обсяг (млрд грн; млн дол. США; млн євро; млн канад. дол)
Програми макрофінансової допомоги від ЄС на 2023 рік	₴477,7 (€12000)
Позики Уряду Канади	₴64,2 (CA$2400)
Кошти МВФ в рамках чотирирічної програми розширеного фінансування EFF	₴131,4 ($3590)
Позика МБРР у рамках Четвертого додаткового фінансування проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні»	₴18,3 ($499,3)
Позика МБРР на підтримку політики розвитку та відновлення	₴54,9 ($1500)
Позика МАР у рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні»	₴16,1 (€404,3)
Позика МБРР в рамках проекту «Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя»	₴1,7 (€42,3)
Позика МБРР в рамках проекту «Прискорення інвестицій у сільське господарство України»	₴4,8 ($132)
Позика МБРР в рамках проекту «Додаткове фінансування Проєкту Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	₴0,2 ($6)

*за виключенням грантів

Джерело: Міністерство фінансів України

* * *

Автори:
Юлія Маркуц, Ліна Задорожня, Тарас Маршалок, Інна Студеннікова, Дмитро Андрієнко,
Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки